

O literatuře, filozofii a jiných sirénách

10.9.2010 Host str. 6 Uvíděly věty

Martin Škabraha

Mohl bych na tomto místě potěšit čtenáře lesbickým obrazem dvou čarokrásných múz, hadě propletených ve vzájemné inspiraci. Leč neudělám to, protože literatura a filozofie nejsou čarokrásné múzy, ale zlé čarodějnice, které zaklely svět. Jejich „vzájemná in-spirace“ je především kon-spirací, v níž první jmenovaná múza zbaví svět smyslů, aby jej ta druhá přivedla k rozumu.

Literaturu odvozují od slova litera; literatura jsou písmenka, ba přímo hláskové písmo. „S příchodem fonetického písma mohou lidé poprvé nad sebou uvažovat v abstrakci od ostatních zvířat a lokální krajiny. Začínají vstupovat do reflexivního vztahu se svými vlastními znaky, a tím obcházet, respektive zkratovat onu původní vzájemnost mezi svými smysly a tělesnou zemí. Není náhoda, že slovo spell má dvojitý význam: jednak znamená uspořádat správně písmena tak, aby vytvořila slovo, ale zároveň i kouzlit, čarovat. Protože začít číst a psát touto novou technologií znamenalo rovněž vytvořit nový druh kouzla. Velice často to také znamenalo očarovat naše vlastní smysly. Je to, jako bychom všichni v západní kultuře byli očarováni abecedou,“ napsal americký radikálně ekologický myslitel David Abram. Abramův problém je ovšem právě ten, že citovaná slova napsal. Ono totiž není cesty zpět. Do jisté míry podobně na tom byl už stařík Plátón, který literaturu nenáviděl, ale nezbylo mu než bránit obec proti jejím sirénám tak, že ostatním zaléval uši voskem — z písmen. Ba co víc, využil situaci k završení celé čarodějné konspirace: svět zbavený literami smyslů přivedl k rozumu. Invaze filozofických pojmů dala světu „logiku“, a běda mu, když se nebude chtít tou logikou řídit — co je psáno, bude dáno, slyšeli jste Slovo neboli Logo(s)... Svěřuji vám tímto svůj intenzivní pocit lapenosti, uvěznění, zakletí. Učím filozofii, a ač mě to baví, taky mě to pořádně zmáhá. Filozofie je „láskou k moudrosti“, moudrost je ale ženština navýsost žárlivá a pronásleduje nebohého milce ve dne v noci, trpíc představou, že jej ještě zdaleka nezasvětila do všech svých tajů (v tom má ovšem nepochybně pravdu). Jen s největším rizikem skrývám se před ní a s blaženým úsměvem oddávám se tu a tam obyčejné lidské hlouposti.

Fatální problém zní: když vezmu do ruky knihu, jsem v práci. A té práce je tolik, že se člověku občas dělá z nadbytku liter nevolno. Zvláště když čte tak pomalu jako já — máje totiž potřebu v duchu si předčítat knihu jako pohádku, převádět si abstraktní písmo zpět na jeho smyslový substrát, lidský hlas. To je můj vrtoch. Příroda mne vybavila obrazotvorností takovou měrou, že intelekt ji při vší snaze nepřetlačí, nebo jen dočasně — za cenu celkové smyslové deprivace, kterou potřebuji léčit filmem, hudbou a fotbalem; kniha se v takových vzácně ušetřených chvílích stává zátěží, kterou radostně odhazuji v dál (berte obrazně!). Chovám prostě ke knihám a vůbec textům směs lásky a nenávisti.

Budiž, to jsou moje osobní trable. Ale myslím, že je za tím vším i něco víc. Epocha literatury (a filozofie) v klasickém slova smyslu je nenávratně pryč. A z toho taky není cesty zpět. Neznamena to, že literatura zanikne, spíš se mění její postavení. Kdysi v sobě slavné knihy spojovaly obsah sdělení i jeho medializaci — po vzoru Bible, jež je současně vždy biblí (Písmem i písmem). Dnes se ta druhá stránka radikálně mění a s ní jako by se znovu vynořovala média předbiblická, ta z věku „před Písmem“, jež představovalo skutečný počátek našeho dosavadního letopočtu. Dnes však čarodějnicím došel dech a princezna se probouzí... Nebo jinak: Odysseus konečně chytá ten správný vítr směr Ithaka.

To ale vůbec není legrace! Kompetence nás, „humanitních vědců“, něco sdělovat totiž vychází ze starého umění vykládat Písmo/písmo (z hermeneutiky). Proto jsme si zvykli lamentovat třeba nad tím, jak dnešní studenti nedokáží interpretovat přečtený (?) text. Je ale vůbec jasné, jaký má význam dovednost zvaná „interpretace textu (písma)“ ve světě, kde daleko větší újmou může být neschopnost „číst“ obrazy, hlasy, melodie a rytmy?

Přišel čas vydloubat si z uší literární vosk. Že na nás čekají sirény zrádnější než ty Homérovy? Každý začátek je přece ztroskotáním.

Foto popis|

O autorovi| Martin Škabraha (nar. 1979) je filozof a publicista. Působí na **katedře filozofie Filozofické fakulty Ostravské univerzity** a dalších pracovištích v Olomouci a Praze. Zaměřuje se na současnou politickou filozofii.